

עיון - מקור

יהודי בלילה

מסע בעקבות חלומותיו של ר' נחמן מברסלב

אלחנן ניר / ידיעות ספרים

הספר הוא ניסיון ראשון לפרש את עולם החלומות הברסלבי העלום. הוא עוסק בחיפוש האדם אחר עצמיותו ואחר אלוהיו, תוך חתירה למגע עם הצדדים המורחקים של הנפש ורן באתגרי האמונה מול השתלטות הטכנולוגיה.

חיבור המעשיות והמדרשות וההגדות (פירארה שי"ד)

קובץ סיפורים עברי בן תקופת הדפוס: מהדורה מוערת

ורד טוהר / הקיבוץ המאוחד

אסופת סיפורים עבריים מוכרים במסורת הסיפורית היהודית שנוסחו ואורגנו יחד כמקשה אחת והורפסו באיטליה 1554. בספר הנוסח המלא תוך תיאור תוכנו, מבנהו ומקורותיו של כל סיפור.

תמורות בחברה היהודית בימי הביניים

אברהם גרוסמן / מוסד ביאליק

עשרים וחמישה המחקרים שכוללים באסופה זו עוסקים בתמורות שחלו בחברה היהודית בתפוצות ישראל, על רקע התפתחויות בחברה הסובבת, הגירות גדולות ופולמוסים רעיוניים בקרב שלוש הדתות.

אנחנו יותר מתמיד

הנכחת הרבי בחב"ד המשיחית

יורם בילו / האוניברסיטה הפתוחה

הספר טוען כי שגשוגה של תנועת חב"ד בשנים האחרונות, לאחר הסתלקותו של הרבי, נובע במידה רבה מיכולתם של החסידים להנכיח את הרבי. הספר ממחיש כיצד זו מוצאת מן הכוח אל הפועל.

מגבורת הרוח לקידוש הכוח

כוח וגבורה בציונות הדתית בין תש"ח לתשכ"ז

דרור גרינבלום / האוניברסיטה הפתוחה

הספר מזהה שורשים לעמדות קיצוניות בציונות הדתית, ביחס לשימוש בכוח והתנגדות גוברת לערכי מוסר מלחמה אוניברסליים, במגמות שניכרו בה כבר במלחמת השחרור ולא רק לאחר ששת הימים.

מוסדות השלטון בישראל

דב בן-מאיר / גוונים

הספר מבקש להעמיד לרשות הקורא מידע מעודכן על ששת מוסדות השלטון בישראל, תוך עמידה על היותם חלק ממדינה צומחת הנתונה במלחמות. מציג את האתגרים, מגדיר בעיות ומציע פתרונות.

עיון - תרגום

להיות בן תמותה

הרפואה ומה שחשוב בסוף החיים

אטול גוואנדה / מאנג'לית: עתליה זילבר / עם עובד הספר מציג את בעיית הרפואה עם סוגיית ההזדקנות והמוות – הארכת חיים במקום שיפור הימים האחרונים. ממצאי המחקר – מראיונות וביקורים במוסדות סיעודיים – מובאים לצד ניסיון חייו של המחבר.

מחשבות

בלז פסקל / מצרפתית והערות: רמה איילון / מאגנס תרגום חדש לספר (נקרא קודם 'הגיגים'), מהיצירות המשפיעות ביותר בתולדות ההגות המערבית. אוסף הפרגמנטים הלא גמור של פסקל עוסק בקיום האנושי על כל היבטיו ומכתיר אותו כמבשר האקזיסטנציאליזם.

דברי הבוזה

תרגומים מתוך הכתבים הבודהיסטים המוקדמים

מפאלי, הערות והקדמה: קרן ארבל

/ אוניברסיטת תל-אביב

מבחר מתוך דרשות הבודהה שהשתמרו במסורת הבודהיסטית של דרום מזרח אסיה, המציגות את עיקרי ההגות, הפסיכולוגיה והתרגול ותובנות לגבי הקיום האנושי. כולל הערות הבהרה ומילון מושגים.

סיפורת - מקור

על אהבה אני רוצה להגיד

גילית חומסקי / ידיעות ספרים

במשך לילה ארוך אחד מתבוננת הסופרת עמליה טראו על חייה עד כה. יחסיה המורכבים עם מי שהיה מרצה נערץ והפך לשותף לכתובה וליצירה. סיפור שהסתיים באכזבה עמוקה ובפרידה ארוכת שנים.

כמו לשבור אור

מירי רוזובסקי / זמורה-ביתן

שני צעירים נפגשים, מתאהבים ומחליטים להתחתן, אבל הקרבה ביניהם מותחת את כל החושים השזורים בין שתי המשפחות עד כאב ופקיעה. מהי משפחה – כיצד להיות חלק ממנה והאם אפשר שלא.

אבודה

יגאל צור / כתר

החוקר הפרטי דותן נאור נקרא לחקור את היעלמותה של תום, בת עשירים שאבדה בתאילנד. הוא יוצא לחיפוש עם אמה היפה והעצובה של תום לתאילנד, שם נחשפים עסקים אפלים ומסחר בבני אדם.

הדוקטור היווני מירושלים

אתי שחר / ז.ק

מחברת שנמצאה זרוקה במחסן ישן חושפת סיפור עלום בתולדות ירושלים, בעת השלטון התורכי בארץ. סיפור שנכתב על ידי אחות בבית החולים שניהל אביה, על משפחה יוונית, סודותיה ואהבותיה.

שבע דרכים לאיבוד

סמדר שטינברג / זמורה-ביתן

פרופסור בגמלאות ואשתו מגיעים לטקס חשוב רק כדי להתגלות שהתקיים עשור קודם לכן ומוצאים עצמם במפגש שגורם לו להיעלם ולה לדרוף אחריה. דרמות קטנות ויומיומיות לכאורה בחיי המשפחה.

שתי ימי חיי

יוסף כהן אלרן / צבעונים

על התנהגותם של בני זוג שהבטיחו אהבה ונאמנות זה לזה, כאשר אחד מהם חולה ותלוי באחר. רומן על אהבה וחולי וגם על הכתיבה המביאה מרפא לנפש.

רבקה שאול בן צבי

מלחמה ללא שדה קרב

טבעי שהסיפורת הישראלית תעסוק במלחמות, אך היא בעיקר מתארת את החיים בצ'לן. מחקר מבריק דן בספרות מלחמה וביצירות עגנון, קנז, עמיחי, עוז, עמיר ועוד

לפעמים אני תוהה על טיב הקשר בין החוקר לבין הנושא שבחר. כל מי שעסק אי פעם במחקר רציני מכיר את הלפיתה ההדרית של החוקר ועבודתו; ואין זה דבר קל כל עיקר כאשר הנושא טעון, כאוב וקשור למעגלים קרובים ורחוקים. לא קל להפליג ב"ים הייסורים" הספרותי של מלחמות ישראל.

וכאן עולה שאלת היחס בין הספרות לחיים. האם יצירות ספרות הן רק נייר ואותיות ותחבולות צורניות, או שיש בהן מהוויית החיים עצמה, מעין מציאות שנייה. תשובתה של ניצה בן-דב עולה מכל פרקי הספר, וגם מספריה האחרים, באופן שבו היא ממחישה את עוצמת העיצוב האמנותי, ומראה את הקשר החי שבין התחבולה האמנותית לבין עומק היצירה. ב"חיי מלחמה" בולט מאוד היחס הרגשי של החוקרת אל הספרים המהווים את מוקד הדיון, ואל הנושא בכללותו. הביטוי "חיי מלחמה" הוא אוקסימורון המביע שני קטבים של קיום במדינת ישראל, ומשמעותו חיים בצל המלחמה. ביטוי עז לנושא בתמונת השער של האמנית הילה לולו לין, שמשום מה נפקד שמה מפרטי הספר. בתמונה נראים מתרחצים שאננים בחוף תל אביב, על רקע בתי המלון הרמים והמפוארים, ומעליהם שמים אדומים בדמות בשר חי. בפרק המסכם מנתחת המחברת את משמעות התמונה כביטוי לדואליות שבחיינו.

הספר עוסק ברישומה של המלחמה על הסיפורת העברית. אבל הדבר המעניין הוא, כפי שמדגישה הכותבת, שבסיפורת זאת אין כמעט ספרי מלחמה! מתוארת בעיקר ההשפעה של המלחמה על חיי האדם, ללא גלורדיפיקציה. נראה שהסלידה משפיכות דמים היא מרכיב בדיאן-איי של העם היהודי. המלחמה שנואה ונתפסת ככורח, בלי קשר להשקפה הפוליטית, ולכן לא המלחמות עצמן עומדות במרכז היצירות.

מלחמה, חלום ולחם

הספר בנוי ממסגרת של מבוא וסיכום, ובתווך אחד עשר פרקים הכוללים דיון בעשרה סופרים ופרק של דיון מגדרי. סדר הדיונים מושתת על הכרונולוגיה של המלחמות: מלחמת העולם הראשונה ב"עד הנה" לעגנון; הבריגדה היהודית בצבא הבריטי על רקע מלחמת העולם השנייה והשוואה ב"פצעי בגרות" של ברטוב; השוואה ומלחמת העצמאות ב"לא מעכשיו לא מכאן" של יהודה עמיחי; טירונות טראומטית על רקע המיתולוגיה של פעולות התגמול ב"התגנבות יחידים" מאת קנז; מלחמת סיני ברקע "מיכאל שלי" של עוז; מלחמת

של אחרי עשרים שנה, כמו ב"פצעי בגרות" של חנוך ברטוב ובניגוד ל"פנטסיה צרפתית" (2004) של אירן נמירובסקי, על אודות ההתקפה הגרמנית על פאריס במלחמת העולם השנייה. רומן שיש בו צמידות רבה מאוד בין האירועים לבין הכתיבה עליהם, כפי שמפרטת כך דב. ההבחנות הללו בין זמן סיפור וזמן סיפור, וגם הבחנות אחרות הנרונות בספר, אינן טכניות, ויש להן חשיבות רבה בהבנת היצירות. המבוא הזה אינו נקרא כמבוא אלא כפרק בפני עצמו, והוא מיוחד במינו גם בעושר הרעיונות וגם בממד הנפשי המודגש ובשאר הרוח שהושקע בכתיבתו. עיקר הספר הוא הדיון בספרים עצמם, הניתוח הרגיש, החכם, האינטואיטיבי כל כך ועם זאת המקצועי מאוד. כך דב מעלה תיאוריות מעניינות, אך הן מובאות כחלק בלתי נפרד מהדיון, ואינן יוצרות עומס רעיוני. דוגמה לכך היא למשל תיאוריית ה"בוות" של ג'וליה קריסטבה המחודדת את משמעות המעשים הקשים שב"התגנבות יחידים". ספר נהדר שעד היום אני מצטמרת מזיכרון קריאתו.

גבר לוחם ואישה מהללת

"חיי מלחמה" הוא ספר מבריק. עשיר בניתוחים פרטניים רבי דמיון ואינטואיציה. הוא כולל בין היתר גם טקסטים חוץ ספרותיים המובאים כחלק מהנושא ומרחיבים את הבנתו. בדרך יוצרת מערכת השוואות מרתקת גם בתוך הרומנים וגם בין יצירות, במעין שיח של דמויות, תמות ומוטיבים. המחברת קשובה לדמויות ומיטיבה לנתח אותן ברוב רגישות, אך גם מעמידה אותן בהקשר של תהליכים המתרחשים בארץ או כחלק מייצוג קולקטיבי או כביטוי לתופעה אופיינית בדורנו. כך תיאור הבחור התמים אלון מ"התגנבות יחידים" של קנו, שמחלתו הנפשית קשורה לחולי ומשבר בעולמו הקולקטיבי. וכך גם הדמויות ההיברידיים ב"סמיון" של עמיר, שמגלמות קונפליקטים ודילמות שמעבר לחיי הפרט. והדוגמאות רבות מספור.

הפרק העוסק במגדר מתייחס לכל עשרת הרומנים מבחינת עיצוב היחס הגברי והנשי להוויה הצבאית ולמקומם של גברים ונשים בהיררכיה שמקורה כבר בתנ"ך, בנאום שנושא למך לנשותיו. המחברת מתארת את הארכיטיפ הקדמון המורכב מלוחם גיבור ואישה מהללת ומעריצה, כפי שרואים ביצירות ספרות רבות, וכפי שמתואר ב"התגנבות יחידים" של קנו שמעצים וגם מפריך את מיתוס הגבר הגיבור המתנשא מעל האישה.

עשרת הרומנים מגלמים מורכבויות רבות בקשרים שבין נשים לגברים, שכוללים גם דפוסי עבר, אך גם סדקים הנבעים בהם, ובעיקר שבירת הפרדיגמה של גבר מהולל ואישה מהללת. על כל אלה, ועל מורכבויות אחרות רבות, כותבת בדרך בספר עיוני-אינטלקטואלי המעלה משמעויות רלוונטיות לכולנו. ספר על המצב הישראלי, שהקריאה בו חווייתית ומחכימה. ●

חיי מלחמה
ניצה כרד

חיי מלחמה
על צבא, נקמה, שכול ותודעת
המלחמה בפרוזה הישראלית
ניצה כרד
שווקן, 2016, 396 עמ'

מול רבים וצבא קטן וחכם. תובנה חשובה אחרת עניינה ספרות המלחמה כמסמך היסטורי. הסיפורת כידוע היא בדיון, גם כאשר היא עוסקת באירועים שהתרחשו וידועים לכול או בדמויות ידועות, וגם כאשר היא אוטוביוגרפית. ומרכיבים אוטוביוגרפיים בולטים אכן מופיעים בחלק גדול מהרומנים שבספר.

הבדיון כעדות היסטורית

הסיפורת היא מציאות מדומיינת גם כשהיא נראית לנו כפיסת חיים "אמיתית". בדרך טוענת בצדק שהעוצמה הספרותית כרוכה דווקא בבדיוניות ובעיצוב האמנותי. כאשר מדובר בספרי מלחמה, הופך הספר למסמך רלוונטי לא רק לחוקר התרבות אלא גם להיסטוריון. דווקא הממד האמנותי מאפשר את ההעצמה ואת שיקוף המציאות "כזיכרון ארכיטיפי או קולקטיבי" או בצורות אחרות. אני שומעת כאן הרהור של הפילוסוף המשפיע וילהלם דילתיי, בן המאה התשע עשרה, שאמר שהספרות יותר "פחות חיים" אלא "יתר חיים", כלומר שהסיפורת יותר אינטנסיבית מהחיים עצמם. הרעיון של כרד הוא חדשני: הבדיון כעדות ממשית.

רכיב חשוב של המערך הפואטי הוא עיצוב הזמן. בדרך מתייחסת להבחנה הידועה בין זמן סיפור לזמן סיפור. זמן סיפור הוא הזמן שבו מתרחשת העלילה, ואילו זמן הסיפור הוא הזמן שממנו מתוארים הדברים, כגון רטרואספקטיבה

ששת הימים ב"סמיון" של אלי עמיר; מלחמת יום הכיפורים ב"אישה בורחת מבשורה" שכתב דויד גרוסמן; האינתיפאדה הראשונה ב"יונים בטרפלגר" מאת סמי מיכאל; מלחמת לבנון הראשונה ב"אם יש גן עדן" מאת רון לשם, שהוא הספר היחיד ברשימה שמתקרב מעט לסוגת ספרי מלחמה, ולפני האינתיפאדה השנייה "אש ידידותית" של א"ב יהושע.

אתעכב מעט על המבוא רב ההיקף, המעניין והמרתק במיוחד, שהוא בעיקר דיון אינטלקטואלי מזהיר המעניק רקע מקיף על ספרות מלחמה, ומתייחס גם לסופרים שאינם נכללים במחקר כגון רימרק, המאירי, יהודית הנדל, ס. יזהר ואחרים.

רעיון מעניין ומיוחד הכולל בסקירה עוסק בקשר האטימולוגי והספרותי בין מלחמה-חלום-לחם-מחלה שמופיע ברומנים הנחקרים. מוטיב זה מופיע כבר בתנ"ך בסיפור מלחמת גרעון במדיינים, וגם למרבה הפלא ב"מלחמות היהודים" של יוספוס פלביוס. הדיון העשיר מאוד, שאין כל אפשרות לשחזרו בסקירה קצרה זאת, נוגע לעניות דעתי במופלא שבתופעה הספרותית: לא רק תמה או מוטיב שמתגלגלים לאורך הדורות והספרויות, אלא גם קשרים עדינים בין מילים ותופעות שבאים לידי ביטוי בכל כך הרבה יצירות.

בדרך מעלה טענה מעניינת שמקורו של אתוס המלחמה הישראלי הוא בתנ"ך, בין השאר אפיונים כמו מעטים